

О. Е. Кузьмінська

кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри податкового менеджменту та фінансового моніторингу ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, Київ, Україна, kuzminska@i.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6625-7528>

О. К. Абесінова

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри податкового менеджменту та фінансового моніторингу ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, Київ, Україна, abessinovahelena@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7124-0007>

**УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ**

Анотація. У статті за результатами аналізу основних міжнародних і національних регламентів фінансового моніторингу на основі історичного підходу окреслено напрями удосконалення нормативно-правового забезпечення у сфері запобігання та протидії легалізації незаконних доходів в Україні. Розкрито особливості основних історичних етапів становлення підрозділу фінансової розвідки в Україні – національного центру аналізу інформації про підозрілі операції та інших відомостей щодо відмивання коштів, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. Значну увагу приділено необхідності подальшої гармонізації національного і міжнародного законодавства у сфері фінансового моніторингу. Запропоновано при удосконаленні нормативно-правового забезпечення фінансового моніторингу (підзаконних нормативно-правових актів) урахувати концептуальні засади поведінкової економіки, зокрема щодо застосування ризик-орієнтованого підходу під час аналізу та виявлення підозрілих фінансових операцій та при встановленні особи кінцевого бенефіціарного власника клієнта. Обґрунтовано необхідність наукового пошуку в досліджуваній сфері за традиційними фаховими спрямуваннями (“Гроші, фінанси і кредит” та “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право”) й за суміжними науковими спеціальностями: “Економіка та управління національним господарством” (за напрямом “Економічна безпека національної економіки”), та “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)” (за напрямками: “Організація аудиторської діяльності: специфіка формування та функціонування аудиторських служб” та “Обліково-аналітичні операції, їх стандартизація й уніфікація”).

Ключові слова: нормативно-правове забезпечення, фінансовий моніторинг, конвенції ООН, Директиви ЄС, стандарти FATF, закони України, розпорядження Кабінету Міністрів України, сфера запобігання та протидії легалізації незаконних доходів.

Літ. 39.

Olga Kuzminska

Ph. D. (Economics), Associate Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine, kuzminska@i.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6625-7528>

Olena Abesinova

Ph. D. (Economics), Associate Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine, abessinovahelena@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7124-0007>

© Кузьмінська О. Е., Абесінова О. К., 2021

IMPROVEMENT OF REGULATORY AND LEGAL SUPPORT OF FINANCIAL MONITORING IN UKRAINE

Abstract. The article, based on the analysis of the main international and national regulations of financial monitoring on the basis of the historical approach, outlines the areas of improvement of regulatory and legal support in the field of prevention and counteraction to legalization of illegal income in Ukraine. The peculiarities of the main historical stages of the formation of the financial intelligence unit in Ukraine – the national center for analysis of information on suspicious transactions and other information on money laundering, terrorist financing, and financing the proliferation of weapons of mass destruction are disclosed. The issues of implementation of the provisions of international normative acts regulating the sphere of counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, financing of terrorism and financing of proliferation of weapons of mass destruction at the international level are highlighted, in particular, the standards developed by the Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF) and the Directives of the European Parliament and the Council of the EU, United Nations documents, international conventions ratified by Ukraine. Considerable attention is paid to the need for further harmonization of national and international legislation in the field of financial monitoring. It is proposed to take into account the conceptual principles of behavioral economics when improving the regulatory and legal support of financial monitoring (bylaws), in particular regarding the application of risk-oriented approach when analyzing and identifying suspicious financial transactions and identifying the ultimate beneficial owner of the client. The necessity of scientific research in the researched field in the traditional professional directions: “Money, finance and credit” and “Administrative law and process; finance law; information law”, and in related scientific specialties: “Economics and management of the national economy” (in the field of “Economic security of the national economy”), and “Accounting, analysis and audit (by type of economic activity)” (in the areas of “Organization of auditing: the specifics of formation and the functioning of audit services”, and “Accounting and analytical operations, their standardization and unification”) is substantiated.

Keywords: normative-legal provision, financial monitoring, UN Conventions, EU Directives, FATF standards, Laws of Ukraine, Orders of the Cabinet of Ministers of Ukraine, the sphere of prevention and counteraction to legalization of illegal incomes.

JEL classification: F33, F35, H 56, F15, O57.

О. Э. Кузьминская

кандидат экономических наук, доцент, профессор кафедры налогового менеджмента и финансового мониторинга ГВУЗ “Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана”, Киев, Украина

Е. К. Абесинова

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры налогового менеджмента и финансового мониторинга ГВУЗ “Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана”, Киев, Украина

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОГО МОНИТОРИНГА В УКРАИНЕ

Аннотация. В статье по результатам анализа основных международных и национальных регламентов финансового мониторинга на основе исторического подхода обозначены направления совершенствования нормативно-правового обеспечения в сфере предотвращения и противодействия легализации незаконных доходов в Украине. Раскрыты особенности основных исторических этапов становления под-

разделения финансовой разведки в Украине – национального центра анализа информации о подозрительных операциях и других сведений по отмыванию средств, финансированию терроризма и распространения оружия массового уничтожения. Уделено значительное внимание необходимости дальнейшей гармонизации национального и международного законодательства в сфере финансового мониторинга. Предложено при совершенствовании нормативно-правового обеспечения финансового мониторинга (подзаконных нормативно-правовых актов) учитывать концептуальные основы поведенческой экономики, в частности по применению риск-ориентированного подхода при анализе и выявлении подозрительных финансовых операций и при установлении личности конечного бенефициарного собственника клиента. Обоснована необходимость научного поиска в исследуемой сфере по традиционным профессиональным направлениям (“Деньги, финансы и кредит” и “Административное право и процесс; финансовое право, информационное право”) и по смежным специальностям: “Экономика и управление национальным хозяйством” (по направлению “Экономическая безопасность национальной экономики”), и “Бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности)” (по направлениям: “Организация аудиторской деятельности: специфика формирования и функционирования аудиторских служб”, и “Учетно-аналитические операции, их стандартизация и унификация”).

Ключевые слова: нормативно-правовое обеспечение, финансовый мониторинг конвенции ООН, Директивы ЕС, стандарты FATF, законы Украины, распоряжения Кабинета Министров Украины, сфера предотвращения и противодействия легализации незаконных доходов.

Глобалізація світових господарських процесів та диджиталізація фінансової сфери підвищують уразливість як міжнародної, так і національних фінансових систем до ризиків, спричинених відмиванням брудних грошей у різних країнах. Легалізація незаконних доходів, корупція і фінансування тероризму загрожують національній безпеці, перешкоджають розвитку економіки, негативно впливають на інвестиційний імідж України.

Фінансовий моніторинг в Україні як діяльність із виявлення та протидії нелегальним доходам перебуває у стадії становлення. Необхідність імплементації оновлених норм міжнародних стандартів, директив ЄС, інших міжнародних документів у національне законодавство потребує дослідження стану та напрямів удосконалення нормативно-правового забезпечення фінансового моніторингу, що сприятиме його подальшій гармонізації з міжнародними правилами та зумовлює актуальність зазначеної проблематики.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Теоретичні й практичні питання становлення системи запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення в Україні розкриваються в роботах Л. І. Аркуші [1], К. В. Бисаги [2], О. О. Дудорова [3], Т. І. Єфименко, С. С. Гасанова, О. Є. Користіна [4], О. Г. Комісарова, О. Ю. Скрипки, А. О. Собакарь [5]. Проблеми становлення й розвитку національного антилегалізаційного законодавства до 2014 р. висвітлено в роботах А. В. Базилюка [6], В. Т. Білоус, В. М. Попович, М. В. Попович [7], О. Ю. Бурдонової [8], С. А. Буткевич [9], Е. С. Дмитренка [10], І. М. Гаєвського [11], І. І. Крулько [12], М. В. Мельничук

[13], О. Б. Полторацького [14]. Напрями реформування національної системи фінансового моніторингу досліджуються в роботах О. Д. Вовчак [15], О. В. Кузьменко, А. О. Бойко, Г. М. Яровенко, Т. В. Доценко [16], О. П. Мельник [17]. Утім, оновлення міжнародного та вітчизняного законодавства у сфері запобігання і протидії актуалізує необхідність дослідження сучасного стану та напрямів удосконалення нормативно-правового забезпечення фінансового моніторингу в Україні.

Мета статті – на основі аналізу чинних міжнародних регламентів сфери боротьби з відмиванням грошей, ратифікованих Україною, і національного законодавства науково обґрунтувати рекомендації стосовно вдосконалення нормативно-правового забезпечення фінансового моніторингу.

Поставлена мета визначає зміст дослідження, що базується на послідовному вирішенні таких завдань:

- розкрити основні історичні етапи становлення Державної служби фінансового моніторингу України як підрозділу фінансової розвідки;
- провести компаративний аналіз чинного міжнародного й національного законодавства у сфері запобігання та протидії;
- обґрунтувати пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення фінансового моніторингу (підзаконних нормативно-правових актів).

У процесі дослідження сучасного стану та напрямів удосконалення нормативно-правового забезпечення фінансового моніторингу в Україні застосовано загальнонаукові та специфічні методи на основі діалектичного підходу. Методи індукції та дедукції, аналізу та синтезу використано при опрацюванні причинно-наслідкових зв'язків у сфері запобігання і протидії, метод групування – для класифікації міжнародного й національного нормативно-правового забезпечення, метод порівняння – для компаративного аналізу чинного міжнародного й національного законодавства у сфері запобігання та протидії.

Питання боротьби з нелегальними доходами, фінансуванням тероризму й розповсюдження зброї масового знищення є ключовими в діяльності численних міжнародних організацій. Зокрема, у Рекомендації 29 “Підрозділи фінансової розвідки (ПФР)” Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering, FATF) [18] та Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму [19, ст. 12] проголошено необхідність функціонування в кожній країні підрозділу фінансової розвідки, забезпечення його доступу до фінансової, адміністративної та правоохоронної інформації, необхідної для належного виконання своїх обов'язків, у т. ч. для здійснення аналізу повідомлень про підозрілі операції та іншої інформації щодо відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів і фінансування тероризму.

Згідно із Законом України “Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним

шляхом, та про фінансування тероризму” функції підрозділу фінансової розвідки уповноважено виконувати Державну службу фінансового моніторингу України (далі – Держфінмоніторинг), що створена у 2002 р. [20]. Держфінмоніторинг є центральним органом виконавчої влади з 2005 р., чия діяльність координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів [21]. Повноваження Держфінмоніторингу визначено Законом України “Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” [22].

Відповідно до Рекомендації 29 FATF підрозділ фінансової розвідки – незалежний від будь-якого впливу та вповноважений приймати автономні рішення. Операційна незалежність та автономність підрозділу фінансової розвідки забезпечуються виконанням таких критеріїв [18]:

- можливість незалежного виконання функцій та повноважень, зокрема автономність в ухваленні рішень щодо проведення аналізу, здійснення запиту, та передавання специфічної інформації;
- можливість укладання угод (або незалежного залучення) з іншими національними компетентними органами чи іноземними органами з метою обміну інформацією;
- незалежність від будь-якого політичного, урядового чи галузевого впливу або втручання.

Держфінмоніторинг щодня отримує безпосередньо від підзвітних суб'єктів (насамперед від банків) інформацію про фінансові операції, яка є банківською (чи іншою) таємницею й охороняється законодавством. Тобто існує суттєва різниця між порядком передавання інформації до підрозділу фінансової розвідки і процедурою її надання до правоохоронних органів. Відтак, має бути забезпечена довіра приватного сектору до незалежного підрозділу фінансової розвідки, що ґрунтується на гарантії надійної передачі інформації та збереження банківської (чи іншої) таємниці.

Слід наголосити, що FATF розмежовує повноваження підрозділу фінансової розвідки і правоохоронних органів. Цей підрозділ повинен співпрацювати з правоохоронними органами, надавати їм матеріали з результатами аналізу, необхідні для розслідування справ із відмивання коштів, фінансування тероризму та пов'язаних предикатних злочинів, тоді як такі органи повинні мати можливості й інструментарій щодо співпраці з підрозділом фінансової розвідки, зокрема для отримання інформації, необхідної для проведення розслідувань [18, Рекомендації 30, 31].

Підрозділ фінансової розвідки повинен співпрацювати з усіма компетентними правоохоронними органами відповідно до ключових ризиків країни. В Україні за результатами Національної оцінки ризиків, проведеної у 2019 р., ключовими ризиками є корупція, фіктивне підприємництво, широкий обіг готівки та тероризм і його фінансування [23]. Держфінмоніторинг, враховуючи визначені ключові ризики, активно співпрацює з Офісом Генерального прокурора, Національним антикорупційним бюро, Службою

безпеки України, Державною фіскальною службою України, Національною поліцією України, Державним бюро розслідувань за такими напрямками [21]:

- отримання від вказаних компетентних правоохоронних органів інформації про можливу легалізацію коштів чи фінансування тероризму та її аналіз;
- передача до таких органів матеріалів з результатами аналізу підозрілих фінансових операцій.

Держфінмоніторинг активно співпрацює з підрозділами фінансової розвідки 150 країн світу з приводу обміну інформацією, зокрема отримує інформацію про активи та операції резидентів за кордоном і надає релевантну інформацію підрозділам фінансової розвідки інших країн [21].

Слід підкреслити, що чинна модель фінансової розвідки в Україні повністю відповідає міжнародним стандартам. Ефективність правового та операційного статусу Держфінмоніторингу як підрозділу фінансової розвідки адміністративного типу підтверджено міжнародним повномасштабним аудитом системи боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму в Україні, проведеним у 2017 р. профільним Комітетом з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму Ради Європи (MONEYVAL). Відповідний звіт про результати оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в Україні містить такі висновки [24]:

- чинне законодавче поле щодо статусу підрозділу фінансової розвідки України та правоохоронних органів повністю відповідає Рекомендаціям 29, 30, 31 FATF та не потребує жодних змін;
- рівень ефективності Держфінмоніторингу та його співпраці з правоохоронними органами оцінений як значний (що є найвищою оцінкою з усіх оцінених складових системи фінансового моніторингу).

Нормативно-правове забезпечення функціонування системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення в Україні формувалося на засадах співпраці відповідних державних установ з міжнародними установами й іноземними партнерами. Насамперед ідеться про партнерство з Управлінням ООН з питань наркотиків та злочинності (UNODC), Радою Європи (MONEYVAL), Конференцією Сторін Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (CEST № 198)), Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), Егмонтською групою підрозділів фінансової розвідки, Світовим банком, Міжнародним валютним фондом, Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (Координатором проектів ОБСЄ в Україні), Європейською комісією (за проектом “Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні”), Організацією за демократію та економічний розвиток (ГУАМ) та іншими міжнародними партнерами.

Регламентація сфери протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї

масового знищення на світовому рівні забезпечується міжнародними нормативними актами [25]:

- Конвенціями ООН та резолюцією Ради Безпеки ООН (Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму; Конвенція проти корупції; Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності; Конвенція про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних і психотропних речовин; Конвенція проти кіберзлочинності; резолюції Ради Безпеки ООН з протидії розповсюдженню зброї масового знищення);

- Конвенціями Ради Європи (Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом; Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом та про фінансування тероризму; Конвенція про запобігання тероризму; Конвенція про кіберзлочинність);

- Директивами ЄС (Директива Європейського парламенту і Ради ЄС 2018/843 “Про внесення змін до Директиви ЄС 2015/849 “Про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/198/ЄС і 2013/36/ЄС” від 30.05.2018; Директива ЄС 2015/849 “Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму” від 20.05.2015);

- стандартами FATF (Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення; Рекомендації FATF 2012 р.);

- Принципами Вольфсберзької групи; документами Базельського комітету; документами Егмонтської групи; Міжамериканською конвенцією по боротьбі з тероризмом;

- іншими міжнародними нормативними актами, учасником яких є Україна (Договір про Європейський Союз; Меморандум про економічну і фінансову політику, схвалений Радою директорів Міжнародного валютного фонду; Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони).

Правове забезпечення фінансового моніторингу в Україні, розроблене на засадах наведених документів, включає такі нормативні акти [26]:

- акти Верховної Ради України (Кодекс України про адміністративні правопорушення; Кримінальний кодекс України; Кримінально-процесуальний кодекс України; Кодекс адміністративного судочинства України; Цивільний кодекс України; Закони України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, держаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення”, “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”, “Про доступ до публічної інформації”, “Про банки і банківську діяльність”, “Про боротьбу з тероризмом”, “Про громадські об’єднання”, “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та гро-

мадських формувань”, “Про Національний банк України”, “Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму”, “Про ратифікацію Конвенції Організації Об’єднаних Націй проти корупції”, “Про страхування”, “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб”);

- укази Президента України (“Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України” від 14.09.2020 № 392/2020; “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року “Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року” від 11.08.2021 № 347/2021);

- розпорядження Кабінету Міністрів України (“Про затвердження Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та плану заходів щодо їх реалізації” від 12.05.2021 № 435-р; “Про схвалення Стратегії реформування системи звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” від 23.08.2016 № 608-р);

- нормативно-правові акти, затверджені наказами Міністерства фінансів України, Державної служби фінансового моніторингу України.

Непересічну роль у формуванні нормативно-правового забезпечення фінансового моніторингу у світі загалом та в Україні зокрема відіграє FATF – міжнародний міжурядовий центр, створений за рішенням міністрів країн “Великої сімки” в 1989 р. Мета FATF полягає в розробленні стандартів із їх подальшим затвердженням у країнах-учасниках та імплементацією у відповідні законодавчі й регулюючі акти і сприянні національній та міжнародній політиці в боротьбі з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. У квітні 1990 р. групою FATF було розроблено 40 базових Рекомендацій – міжнародних стандартів, котрі утворюють основу виконання необхідних дій щодо запобігання організованій злочинності, корупції та тероризму, фінансуванню зброї масового знищення. Для забезпечення актуальності, універсальності застосування та відповідності Рекомендації FATF переглядалися й удосконалювалися у 1996, 2001, 2003, 2012 рр. [27]. У FATF постійно переглядаються методи відмивання грошей та удосконалюються міжнародні стандарти, також проводиться моніторинг ефективності виконання Рекомендацій країнами-членами й притягуються до відповідальності учасники, які їх не виконують.

Імплементація стандартів FATF у законодавство України відбувається протягом тривалого часу, охоплюючи майже 30-річний період. Початок значеної діяльності збігається зі здобуттям Україною незалежності. У 2001 р. Україну було внесено до “чорного списку” FATF, що засвідчило відсутність заходів протидії легалізації злочинних коштів. Наша держава перебувала в

ньому до 2004 р., а у 2010 р. була повернута до списку. У FATF сформульовано такі основні умови виключення України з “чорного списку” [28]:

- проведення моніторингу всіх фінансових систем;
- розроблення законів із регулювання всіх фінансових інститутів;
- надання фінансової звітності про підозрілі фінансові операції;
- ліквідація фіктивних компаній;
- можливість отримання інформації про осіб, котрі є фактичними власниками компаній;
- можливість отримання інформації про керівний склад компаній;
- наявність законів, що регулювали б обмін інформацією з міжнародними правовими організаціями;
- встановлення покарань за порушення законодавства з легалізації (відмивання) злочинних доходів.

Завдяки приведенню національного законодавства у відповідність до зазначених положень міжнародних стандартів FATF Україну виключено з “чорного списку” наприкінці 2011 р.

Слід підкреслити, що Україна входить до Комітету експертів Ради Європи з оцінки заходів боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму (MONEYVAL), який є незалежним органом моніторингу та підпорядковується Комітету міністрів Ради Європи. Мета діяльності MONEYVAL полягає в забезпеченні країн-членів ефективними системами протидії легалізації злочинних коштів та відповідності міжнародним стандартам. Комітет експертів здійснює типологічні дослідження щодо схем, методів відмивання коштів, виконує оцінку відповідності країн-учасниць міжнародним стандартам протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом і фінансуванню тероризму, та надає детальні рекомендації щодо підвищення ефективності їх реалізації [29].

Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (*далі* – Угода про асоціацію) визначено, що сторони забезпечують імплементацію відповідних міжнародних стандартів, зокрема FATF, та стандартів, рівнозначних тим, які було прийнято Європейським Союзом [30, ст. 20].

Європейський парламент та Рада Європейського Союзу 20 травня 2015 р. з метою узгодження законодавчих актів Європейського Союзу з Міжнародними стандартами з протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення, ухваленими FATF у лютому 2012 р., прийняли Директиву (ЄС) 2015/849 та схвалили Регламент (ЄС) № 2015/847 [31; 32].

Більшість положень Директиви (ЄС) 2015/849 та Регламенту (ЄС) № 2015/847 імплементовано у вітчизняне законодавство, зокрема в Закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення”, який розроблено на основі ре-

комендацій FATF. Проте процес імплементації згаданих актів ЄС не завершено. Як зазначається у Другому звіті MONEYVAL “Про прогрес та переоцінку рейтингів щодо Технічної відповідності”, станом на 10 липня 2020 р. Україна дотримувалася 11 із 40 рекомендацій FATF у повному обсязі [33]. Водночас триває діяльність із гармонізації національного законодавства з Директивою Європейського парламенту і Ради ЄС 2018/843 від 30.05.2018 [34].

У Меморандумі про економічну та фінансову політику, укладеному між Україною та МВФ, зазначено, що за погодженням із фахівцями МВФ прийнято поправки до законодавчої бази України (попередній захід) стосовно посилення заходів боротьби з відмиванням коштів, зокрема для забезпечення [35]:

- впровадження трирівневої системи звітування (звіти про підозрілі операції за визначенням FATF, звітність про касові операції та міжнародні перекази коштів, що перевищують певну порогову суму, та обов’язкова звітність про операції, пов’язані з юрисдикціями з високим рівнем ризику та з політично значущими особами (ПЗО));
- узгодження зі стандартом FATF процедури визначення осіб, пов’язаних із ПЗО, на основі ризик-орієнтованого підходу;
- запровадження пропорційних та переконливих санкцій Національного банку України в разі порушення вимог законодавства щодо протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом;
- надання актуальної, достовірної та публічно доступної інформації про фактичних власників компаній в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, підприємців та громадських організацій.

У Меморандумі висвітлено вимоги до процедур, спрямованих на забезпечення прозорості інформації про бенефіціарних власників, що міститься в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. Зокрема, йдеться про необхідність запровадження механізмів, які дадуть змогу вживати санкції стосовно юридичних осіб за недотримання законодавчих норм, забезпечать відкритий та публічний доступ до інформації реєстру, передбачатимуть звітування фінансових інституцій про будь-які невідповідності [35].

У межах спільних із МВФ антикорупційних зусиль в Україні передбачається посилити систему боротьби з відмиванням коштів та протидії фінансуванню тероризму. Так, посилено вимоги до ПЗО щодо декларування майна як важливий захід у забезпеченні ефективної протидії незаконному збагаченню й запобіганню відмиванню надходжень від корупції [35].

У Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року зазначено, що стан розвитку економіки України протягом останніх 10 років не давав змоги забезпечувати національні економічні інтереси. За розрахунками Міністерства економіки України, показники всіх основних складових економічної безпеки залишаються низькими, що зберігає високі ризики прояву масштабних дестабілізаційних явищ у розвитку економіки в довго-

строковій перспективі. Зокрема, серед основних викликів та загроз у сфері фінансової безпеки визнано високий рівень тінізації економіки (за 2019 р. він становив 28 % ВВП, що перевищує значення цільового орієнтира на 15 %). Також загрози у фінансовій сфері зростають через поширення явища легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. У сфері інвестиційно-інноваційної безпеки до основних загроз віднесено корупцію. Стратегічний курс України у складі основних заходів у сфері економічної безпеки передбачає убезпечення національної фінансової системи від легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення [36].

Нагальні завдання з подальшої гармонізації національного й міжнародного законодавства з фінансового моніторингу окреслено в Основних напрямках розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та плані заходів щодо їх реалізації (далі – Основні напрями розвитку) [37].

Згідно з Основними напрямами розвитку, актуалізацію ризиків і загроз у досліджуваній сфері посилюють, зокрема, тривала процедура удосконалення вітчизняного законодавства та адаптації його до міжнародних стандартів [37]. Відтак, планом заходів з реалізації Основних напрямів розвитку на два найближчі роки передбачено, у т. ч., напрацювання пропозицій щодо удосконалення та уточнення законодавчих вимог з питань запобігання і протидії, забезпечення реалізації положень нових міжнародних стандартів (п. 8) та приведення підзаконних нормативно-правових актів у відповідність із Законом України від 06.12.2019 № 361-IX (п. 9) [37].

З метою надання рекомендацій та відповідної допомоги щодо ефективного виконання своїх обов'язків спеціально визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу Держфінмоніторингом у 2020 р. було розроблено Керівництво з ризик-орієнтованого підходу для таких суб'єктів [38]. До останніх за Законом № 361-IX [22] віднесено, зокрема, суб'єктів аудиторської діяльності, бухгалтерів, суб'єктів господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку. У Керівництві велику увагу приділено питанням оцінки бізнес-ризиків спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу та ризиків ділових відносин (клієнтів) на основі ризик-орієнтованого підходу, який є найважливішим інструментом боротьби з легалізацією злочинних коштів згідно з міжнародними стандартами FATF. Специфіка застосування ризик-орієнтованого підходу обов'язково деталізується при формуванні внутрішніх документів з питань фінансового моніторингу, у т. ч. у програмі управління ризиками, зокрема ризиками клієнтів і ризиками використання послуг у злочинних цілях.

Викладене зумовлює необхідність урахування при розробленні підзаконних нормативно-правових актів з фінансового моніторингу та внутрішніх документів суб'єктів первинного фінансового моніторингу ключових

аспектів поведінкової (біхевіористичної) економіки, яка базується на основних постулатах економіки, психології й соціології та вивчає вплив емоційних факторів на прийняття економічних рішень окремими установами чи особами. Цей напрям економічних наук досліджує поведінку людей під час прийняття рішень у ситуаціях невизначеності, у разі неможливості оцінити ризики і ймовірності розвитку майбутніх подій. Поведінкова економіка використовує весь спектр методів та інструментів, що застосовуються в економічних дослідженнях: статистичні методи, аналіз, математичне й комп'ютерне моделювання. Однією з найдієвіших моделей поведінкової економіки, котру доцільно застосовувати при формуванні положень внутрішніх документів суб'єктів первинного фінансового моніторингу, є Nudge theory (теорія підштовхування) Річарда Талера, чия сутність полягає у підштовхуванні людини до прийняття раціональних рішень, які відповідають насамперед її інтересам, а потім інтересам інших зацікавлених сторін [39]. Вона ґрунтується на стратегії, орієнтованій на спонукання людини до оптимального вибору, що продиктований розумом, а не почуттями або миттєвими бажаннями, та передбачає визнання законним намагання тих, хто формує поведінку (наприклад, керівників, урядовців), впливати на вчинки людей щодо прийняття відповідного рішення, не обмежуючи свободу їх прийняття. До основних принципів формування поведінки вибору належать: наявність зворотного зв'язку; пріоритетність "опції за замовчуванням"; структурування складного вибору; очікування помилки від виборців; зіставлення альтернативного варіанта та добробуту; забезпечення дієвої системи стимулів [39]. Ця модель поширена в різних країнах та різних сферах життя, зокрема у податковій системі, при реалізації пенсійних програм, у сфері охорони здоров'я, у бізнесі. Ефективність використання Nudge theory доведено на практиці. Отже, її доцільно застосовувати й у процесах, пов'язаних із діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Врахування поведінкових закономірностей буде ефективним під час виявлення й аналізу підозрілих операцій із використанням ризик-орієнтованого підходу та при встановленні кінцевого бенефіціарного власника клієнта.

Спрямованість завдань розбудови системи фінансового моніторингу на досягнення цілей Стратегії економічної безпеки України та розширення переліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу за рахунок спеціально визначених суб'єктів, зокрема аудиторів і бухгалтерів, суб'єктів господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку, зумовлюють необхідність проведення наукових досліджень для вдосконалення правових та організаційних аспектів функціонування системи фінансового моніторингу як за традиційними фаховими спрямуваннями ("Гроші, фінанси і кредит" та "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право"), так і за суміжними науковими спеціальностями: "Економіка та управління національним господарством" за напрямом "Економічна безпека національної економіки" та "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)" за напрямами "Організація аудиторської діяльності:

специфіка формування та функціонування аудиторських служб”, та “Обліково-аналітичні операції, їх стандартизація й уніфікація”. Міжфаховий підхід у дослідженнях наукової проблематики фінансового моніторингу обумовлюється також безпосередньо його предметною сутністю та використанням у професійній діяльності інструментарію аналізу, контролю й прогнозування.

На підставі викладеного можна зробити такі висновки. Держфінмоніторинг як підрозділ фінансової розвідки є центральним органом виконавчої влади, чиї повноваження визначені Законом України “Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення”. Чинна модель фінансової розвідки в Україні повністю відповідає міжнародним стандартам. Ефективність правового та операційного статусу Держфінмоніторингу як підрозділу фінансової розвідки адміністративного типу підтверджено міжнародним аудитом. Розбудова системи запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення як обов’язкової складової системи економічної безпеки України нерозривно пов’язана з імплементацією в національне законодавство стандартів FATF, положень Директив (ЄС), документів Організації Об’єднаних Націй, міжнародних конвенцій, ратифікованих Україною, інших міжнародних регламентів сфери боротьби з відмиванням грошей. Зміст заходів із розбудови системи фінансового моніторингу, окреслених в Основних напрямках розвитку, включає подальшу гармонізацію національного і міжнародного законодавства у сфері запобігання та протидії, які відповідають Стратегії економічної безпеки України. Також передбачено приведення підзаконних нормативно-правових актів у відповідність до чинного законодавства з фінансового моніторингу. Для удосконалення нормативно-правового забезпечення, зокрема підзаконних актів та внутрішніх документів із фінансового моніторингу, запропоновано враховувати принципи, правила, технології поведінкової економіки з метою попередження ймовірних помилок під час аналізу підозрілих операцій з використанням ризик-орієнтованого підходу та при встановленні кінцевого бенефіціарного власника клієнта. З метою проведення подальшого фахового пошуку у сфері фінансового моніторингу доцільно розширити перелік традиційних наукових спеціальностей, паспортами яких передбачений такий специфічний об’єкт дослідження, що сприятиме подальшій розбудові системи запобігання і протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Список використаних джерел

1. Аркуша Л. І. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності: характеристика, виявлення, розслідування : монографія. Одеса : Юридична література, 2010. 376 с.

2. Бисага К. В. Національна система запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення України: етапи становлення й розвитку. *Держава та регіони. Сер.: Державне управління*. 2016. № 1. С. 37–49.

3. Дудоров О. О., Тертиченко Т. М. Протидія відмиванню “брудного” майна: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України : монографія. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.

4. Розвиток національної системи фінансового моніторингу : монографія / Т. І. Єфименко, С. С. Гасанов, О. Є. Користін та ін. Київ : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2013. 380 с.

5. Комісаров О. Г., Скрипка О. Ю., Собакарь А. О. Первинний фінансовий моніторинг у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2015. 184 с.

6. Базиліук А. В. Роль законодавства у формуванні реалізації схем відмивання грошей та мотивація виводу капіталу за кордон. *Економічний часопис ХХІ*. 2002. № 5. С. 11–13.

7. Білоус В. Т., Попович В. М., Попович М. В. Організаційно-правове забезпечення боротьби з відмиванням доходів незаконного походження : монографія. Ірпінь: Академія ДПС, 2001. 137 с.

8. Бурдонова О. Ю. Антилегалізаційне законодавство: міжнародні ініціативи та національний досвід. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2011. № 3. С. 137–140.

9. Буткевич С. А. Фінансовий моніторинг в Україні (організаційно-правові аспекти) : монографія. Сімферополь : КРП “Вид-во “Кримнавчпеддержвидав”, 2010. 286 с.

10. Гаєвський І. М. Новий закон про боротьбу з відмиванням коштів: аналіз сутності та мети правового регулювання. *Публічне право*. 2014. № 4. С. 93–98.

11. Дмитренко Е. С. Удосконалення чинного законодавства як шлях протидії ризикам легалізації злочинних доходів. *Наукові праці НДФІ*. 2014. Вип. 3. С. 50–56.

12. Крулько І. І. Еволюція правових засад адаптації законодавства України до законодавства ЄС. *Наше право*. 2011. № 4, ч. 2. С. 172–175.

13. Мельничук М. В. Нормативно-правова регламентація сфери протидії легалізації доходів. *Вісник господарського судочинства*. 2011. № 6. С. 91–96.

14. Полторацький О. Б. Кримінально-правова характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : монографія. Луганськ : Промдрук, 2013. 360 с.

15. Вовчак О. Д., Єндоренко Л. О. Інституційно-правові аспекти становлення і розвитку системи фінансового моніторингу в Україні. *Вісник Університету банківської справи*. 2021. № 1 (40). С. 19–24.

16. Сценарії реформування національної системи фінансового моніторингу / О. В. Кузьменко, А. О. Бойко, Г. М. Яровенко, Т. В. Доценко. *Економіка і держава*. 2020. Вип. 1. С. 9–15. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.1.9>.

17. Мельник О. П., Божук І. І. Тенденції розвитку фінансового моніторингу в Україні та світова практика. *Правові новели*. 2020. № 10. С. 200–206. URL: <https://doi.org/10.32847/ln.2020.10.28>.

18. Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення : Рекомендації FATF. 2012. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1>

%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8/FATF%20Recommendations_UKR_17_12_2018.pdf.

19. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16.05.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text.

20. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму : закон України від 17.11.2010 № 2698-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-17>.

21. Інформаційна довідка щодо міжнародно-правового стандарту до статусу підрозділу фінансової розвідки. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zagalna/DovidkaFIU.pdf>.

22. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

23. Звіт про проведення Національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму / ОБСЄ. 2019. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%9D%D0%9E%D0%A0/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/Zvit.pdf>.

24. Звіт взаємної оцінки України за результатами 5-го раунду оцінювання Комітетом експертів Ради Європи з питань оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму / MONEYVAL. 2017. Грудень. URL: https://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/03/zvit_ukr.pdf.

25. Міжнародні стандарти / Державна служба фінансового моніторингу України. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/mizhnarodne-spivrobotnictvo/mizhnarodni-standarti>.

26. Законодавство / Державна служба фінансового моніторингу України. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/zakonodavstvo>.

27. FATF Members and Observers / FATF. URL: <http://www.fatf-gafi.org/about/membersandobservers/>.

28. Використання інструментів FATF з метою протидії корупції в Україні : аналіт. зап. / Нац. ін-т стратег. досліджень. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1672/>.

29. MONEYVAL: States must improve their effectiveness against money laundering and terrorist financing / MONEYVAL. 2021. June 4. URL: <https://www.coe.int/en/web/moneyval/-/moneyval-states-must-improve-their-effectiveness-against-money-laundering-and-terrorist-financing>.

30. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

31. Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/es-2015849.pdf>.

32. Регламент Європейського парламенту та Ради (ЄС) № 2015/847 про інформацію, що супроводжує грошові перекази, який скасовує Регламент (ЄС) № 1781/2006. URL: <https://www.pard.ua/download.php?downloadid=1074>.

33. Заходи щодо боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму. Україна : Другий Звіт про прогрес та переоцінка рейтингів щодо Технічної відповідності / MONEYVAL. 2020. Червень. URL: [https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8/UKR_MONEYVAL\(2020\)9_SR_2nd%20Enhanced%20FuR_UA.pdf](https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8/UKR_MONEYVAL(2020)9_SR_2nd%20Enhanced%20FuR_UA.pdf).

34. Директива Європейського парламенту і Ради ЄС 2018/843 від 30.05.2018 про внесення змін до Директиви ЄС 2015/849 “Про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/198/ЄС і 2013/36/ЄС. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.

35. Меморандум про економічну та фінансову політику / Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/memorandum_of_economic_and_financial_policies_by_the_authorities_of_ukraine-435.

36. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року “Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року” : указ Президента України від 11.08.2021 № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>.

37. Про затвердження Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та плану заходів щодо їх реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.05.2021 № 435-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80>.

38. Керівництво з ризик-орієнтованого підходу для спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу / ОБСЄ. 2020. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/2020/KerivnytxtvoSPFM.pdf>.

39. Талер Р. Поштовх. Як допомогти людям зробити правильний вибір / пер. з англ. О. Захарченко. Київ : Наш формат, 2017. 312 с.

References

1. Arkusha, L. I. (2010). *Legalization (laundering) of proceeds from organized crime: characterization, detection, investigation*. Odesa: Legal literature [in Ukrainian].
2. Bysaga, K. (2016). National system of prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, financing of terrorism and financing of WMD proliferation of Ukraine: stages of formation and development. *State and regions. Series: Public Administration*, 1, 37–49 [in Ukrainian].
3. Dudorov, O. O., & Tertychenko, T. M. (2015). *Counteraction to laundering of “dirty” property: European standards and the Criminal code of Ukraine*. Kyiv: Vaite [in Ukrainian].
4. Iefymenko, T. I., Gasanov, S. S., Korystin, O. Ie. et al. (2013). *Development of the national financial monitoring system*. Kyiv: SESE “The Academy of Financial Management” [in Ukrainian].
5. Komisarov, O. H., Skrypka, O. Yu., & Sobakar, A. O. (2015). *Primary financial monitoring in the field of prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime and terrorist financing*. Dnipropetrovsk: Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs [in Ukrainian].
6. Bazyliuk, A. V. (2002). The role of legislation in shaping the implementation of money laundering schemes and the motivation to withdraw capital abroad. *Economic Annals-XXI*, 5, 11–13 [in Ukrainian].

7. Bilous, V. T., Popovych, V. M., & Popovych, M. V. (2001). *Organizational and legal support of the fight against money laundering of illegal origin*. Irpin: SFS Academy [in Ukrainian].
8. Burdonova, O. Yu. (2011). Anti-legalization legislation: international initiatives and national experience. *The South Ukrainian Law Journal*, 3, 137–140 [in Ukrainian].
9. Butkevych, S. A. (2010). *Financial monitoring in Ukraine (organizational and legal aspects)*. Simferopol: KRP Krymnavchpedderzhvydav Publishing House [in Ukrainian].
10. Haeviskyi, I. M. (2014). The new law on the fight against money laundering: an analysis of the nature and purpose of legal regulation. *Public Law Magazine*, 4, 93–98 [in Ukrainian].
11. Dmytrenko, E. (2014). Improvement of existing legislation as a way of combating money laundering risks. *RFI Scientific Papers*, 3, 50–56 [in Ukrainian].
12. Krulko, I. I. (2011). Evolution of legal bases of adaptation of the legislation of Ukraine to the EU legislation. *Our Law*, 4 (2), 172–175 [in Ukrainian].
13. Melnychuk, M. V. (2011). Normative-legal regulation of the sphere of counteraction to legalization of incomes. *Bulletin of commercial litigation*, 6, 91–96 [in Ukrainian].
14. Poltoratskyi, O. B. (2013). *Criminal-legal characteristics of legalization (laundering) of proceeds from crime*. Luhansk: Promdruk [in Ukrainian].
15. Vovchak, O., & Yendorenko, L. (2021). Institutional and legal aspects of establishment and development of the financial monitoring system in Ukraine. *Bulletin of the University of Banking*, 1 (40), 19–24 [in Ukrainian].
16. Kuzmenko, O., Boiko, A., Yarovenko, H., & Dotsenko, T. (2020). Scenarios of reformation of the national financial monitoring system. *Ekonomika ta derzhava*, 1, 9–15. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.1.9 [in Ukrainian].
17. Melnuk, O. P., & Bozhuk, I. I. (2020). Tendency in the development of financial monitoring in Ukraine and world practice. *Legal Novels*, 10, 200–206. DOI: 10.32847/ln.2020.10.28 [in Ukrainian].
18. FATF. (2012). *International Standards for Combating Money Laundering and Terrorist Financing and the Proliferation of Weapons of Mass Destruction* (FATF Recommendations). Retrieved from https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8/FATF%20Recommendations_UKR_17_12_2018.pdf [in Ukrainian].
19. Council of Europe. (2005, May 16). *Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text [in Ukrainian].
20. Verkhovna Rada of Ukraine. (2010). *On ratification of the Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism* (Act No. 2698-VI, November 17). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].
21. Information reference on the international legal standard to the status of the financial intelligence unit. (n. d.). Retrieved from <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zagalna/DovidkaFIU.pdf> [in Ukrainian].
22. Verkhovna Rada of Ukraine. (2019). *On prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, financing of terrorism and financing of proliferation of weapons of mass destruction* (Act No. 361-IX, December 6). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> [in Ukrainian].

23. OSCE. (2019). *Report on the National Risk Assessment in the Field of Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Proceeds from Crime and Financing of Terrorism*. Retrieved from <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%9D%D0%9E%D0%A0/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/Zvit.pdf.pdf> [in Ukrainian].
24. MONEYVAL. (2017, December). *Ukraine Mutual Evaluation Report on the Results of the 5th Evaluation Round by the Committee of Experts of the Council of Europe on the Evaluation of Measures to Combat Money Laundering and Terrorist Financing*. Retrieved from https://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/03/zvit_ukr.pdf [in Ukrainian].
25. State Financial Monitoring Service of Ukraine. (n. d.). *International standards*. Retrieved from <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/mizhnarodne-spivrobotnictvo/mizhnarodni-standarti> [in Ukrainian].
26. State Financial Monitoring Service of Ukraine. (n. d.). *Legislation*. Retrieved from <https://fiu.gov.ua/pages/zakonodavstvo> [in Ukrainian].
27. FATF. (n. d.). *FATF Members and Observers*. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/about/membersandobservers/>.
28. National Institute for Strategic Studies. (n. d.). *Using FATF tools to combat corruption in Ukraine* (Analytical note). Retrieved from <http://old2.niss.gov.ua/articles/1672/> [in Ukrainian].
29. MONEYVAL. (2021, June 4). *MONEYVAL: States must improve their effectiveness against money laundering and terrorist financing*. Retrieved from <https://www.coe.int/en/web/moneyval/-/moneyval-states-must-improve-their-effectiveness-against-money-laundering-and-terrorist-financing>.
30. Ukraine, & EU. (2014, June 27). *Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian].
31. European Parliament, & EU Council. (2015, May 20). *Directive (EU) on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/es-2015849.pdf> [in Ukrainian].
32. European Parliament, & EU Council. (2015, May 20). *Regulation (EU) 2015/847 of the of 20 May 2015 on information accompanying transfers of funds and repealing Regulation (EC) No 1781/2006*. Retrieved from <https://www.pard.ua/download.php?downloadid=1074> [in Ukrainian].
33. MONEYVAL. (2020, June). *Measures to combat money laundering and terrorist financing. Ukraine: Second Progress Report and Reassessment of Technical Responsibility Ratings*. Retrieved from [https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8/UKR_MONEYVAL\(2020\)9_SR_2nd%20Enhanced%20FuR_UA.pdf](https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8/UKR_MONEYVAL(2020)9_SR_2nd%20Enhanced%20FuR_UA.pdf) [in Ukrainian].
34. European Parliament, & EU Council. (2018, May 30). *Directive (EU) 2018/843 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, and amending Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].

35. Ministry of Finance of Ukraine. (n. d.). *Memorandum on economic and financial policy*. Retrieved from https://mof.gov.ua/uk/memorandum_of_economic_and_financial_policies_by_the_authorities_of_ukraine-435 [in Ukrainian].

36. President of Ukraine. (2021). *On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of August 11, 2021 "On the Strategy of economic security of Ukraine for the period up to 2025"* (Decree No. 347/2021, August 11). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> [in Ukrainian].

37. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2021). *On approval of the Main directions of development of the system of prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, financing of terrorism and financing of proliferation of weapons of mass destruction in Ukraine for the period up to 2023 and the plan of measures for their implementation* (Decree No. 435-г, May 12). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80> [in Ukrainian].

38. OSCE. (2020). *Guidance on a risk-based approach for specially designated primary financial monitoring entities*. Retrieved from <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/2020/KerivnyxtvoSPFM.pdf> [in Ukrainian].

39. Thaler, R. (2017). *Push. How to help people make the right choice*. Kyiv: Our format [in Ukrainian].